

אבן העזר (סי' ה' סע' י"ד), חינוך (מצוה תקפ"ו), וראה לעיל ביאורים ובירורים אות י' בגדר הדבר.

יש אומרים שרק לתועלת ודאית מותר ("אמרי שפר" סי' ל"ד), וראה שו"ת "בנין ציון" (ח"א סי' ק"ח).

ב. להציל מנזק: מותר להרוג בעל חי הגורם נזק לאדם או לרכושו, שהרי הורגים כינים ופרעושים (שבת י"ב א'), וכן הורגים חולדות ואישות ונמלים (מו"ק ו' ב') (טז).

ג. למנוע תקלה: מותר להרוג בעל חי כדי למנוע חשש מכשול (גמרא ע"ז י"ג א' ו"שאילת יעבץ" ח"א סי' ק"י), [אפילו להרוג זבובים ונמלים העלולים ליפול בתוך תבשיל מותר אף שאין הכרח שיפלו לתבשיל]. במקרה של ספק בכור ורוצה להטיל בו מום כדי להתירו בודאי, נחלקו הפוסקים ראה "בנין ציון" (ח"א סי' ק"ח) (טז, 1), ויש מתירים על ידי נכרי בדווקא (שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' שס"ד).

ד. לצורך מצוה: מותר לצער בעל חיים לצורך מצוה (רי"ז

---

(טז) ואף שלדברי ה"שאילת יעבץ" הסובר שכל שאינו עומד לשירות האדם אין בו משום צער בעלי חיים, אין ראייה שהרי כל המינים האלו אינם עומדים לשירות האדם, ברם מבואר בפוסקים שמותר להרוג כלב שאינו ראוי למלאכה וצריך להוציא ממון על מזונותיו (ספ"ח).

(טז, 1) הגאון מווירצבורג רצה לאסור, משום שהותר צעב"ח רק כשהתועלת היא מעצם הצער, ולא כאשר רק בא לסלק טרחה, ועוד שזה רק ספק. וה"בנין ציון" הוכיח, מזה שמותר להטיל מום בכל העדר כדי שלא יהיה לו מעשר בהמה הקדושה בלא מום בזמן הזה, והרי שם מטיל מום כדי להנצל מטרחה ומכשול ואין הנאה ישירה מהצער. ויש מתירין רק על ידי נכרי (שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' שס"ד), ויש להקשות, שהרי מותר לצער בעלי חיים כדי למנוע מכשול מאיסור.

ע"ז פ"ק (סי' תשצ"ט) ו"רוח חיים" (או"ח סי' תר"ל) בביאור טעם שמותר לעשות מחיצה בבעלי חיים (טז, 2).

ה. לצורך כבוד הבריות: אינו חייב לסלק צער מבעל חי כשזה לא כבודו של אדם (ר"ן ב"מ ל"ב), וכן יש סוברים שמותר לצער מפני כבוד הבריות (על פי תוס' ב"מ ל"ב) (יז).

ו. לצורך רפואה: כשצריך להשתמש בבעל חי לרפואה מותר אף שנגרם לבע"ח צער (שבוי"י ח"ג סי' ע"א), וכן מותר לעשות ניסויים רפואיים (שם "שרידי אש" ח"ג סי' ז') (יח).

(טז, 2) כיון שהותר צער בעלי חיים לצורך מצוה, לפיכך היו זורקין את השעיר המשתלח לעזאזל מהצוק והיה נעשה איברים ("שרי חמד" מערכת הצ'), ופלא על החת"ס (שו"ת או"ח סי' ק') הסובר שהמוצא קן צפור ואינו צריך את הבנים אסור לשלח את האם משום צער בעלי חיים, וכבר תמהו בספר "קן צפור" ו"שלוח הקן" שהרי זה לצורך מצוה ומדוע אסר.

(יז) לכאורה ההיתר הוא משום דזה נכלל בכלל צרכי האדם וכן יש שפירשו כך בכונת התוס' (ב"מ ל"ב), אך מדברי התוס' (ע"ז י"א) המפרשים טעם היתר העיקור מפני כבוד המלכות — שהיו עשה דרכים, נראה שסברו שאינו מתיר, ויתכן שרק לצער בידים לא הותר אלא לכבוד המלכות.

(יח) ראה בשבוי"י (ח"ג סי' ע"א) המתיר ניסויים רפואיים משום דהוי לצורך. ולענין ההרהקה ממידת אכזריות שבגללה נמנעו מהרבה דברים המותרים מעיקר הדין, כתב: "שמכיון שאין הצער בא מיד אלא לאחר זמן אין להתיר". משמע שניסויים שבהם הצער הוא מידי ראוי להמנע משום אכזריות, אף בספר "שרידי אש" (ח"ג סי' ז') פירש שאין להמנע כיון שהיו צרכי רבים, ומותר לנסות תרופות חדשות, וכן להתאמן לצורך ניתוח, ונראה מדבריו שאף ניסויים שעתה אין ברור תועלתם, מותרים, כיון שיתכן ויצטרכו למסקנות הניסוי, וכפי שידוע שהרבה תוצאות של ניסויים שונים הביאו תועלת לאחר זמן.

וראה בחוברת אסיא (שנה ב, שבט תשל"ג) שנסתפק שם השואל אם מותר לעשות ניסוי שאינו נחוץ לבירור התוצאות כיון שהן ידועות ואינם